

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K přípustnosti podmínění smluvní pokuty

Smluvní pokuta je prostředkem utvrzení dluhu, jehož primárním účelem je donutit dlužníka pod pohrůžkou majetkové sankce k řádnému splnění dluhu.[1] Ujednáním smluvní pokuty dochází k posílení právní pozice věřitele, jemuž v případě porušení konkrétní smluvené povinnosti dlužníka vzniká právo na určité peněžitě nebo nepeněžitě plnění jako na smluvní pokutu. Závazek vzniklý na základě ujednání stran o smluvní pokutě je již ze své zákonné definice podmíněný, kdy vznik pohledávky věřitele je vázán na splnění odkládací podmínky porušení smluvené povinnosti.

Ujednání o smluvní pokutě jsou v obchodní praxi velmi častá. I proto existuje k tomuto právnímu institutu velice bohatá judikatura. Některé z mnohých obecných závěrů, k nimž Nejvyšší soud dospěl při výkladu právní úpravy smluvní pokuty účinné do 31. prosince 2013, jsou považovány za problematické a byly opakovaně kritizovány právními teoretiky i podnikatelskou praxí.[2] To se týká i donedávna ustálené judikatury k nepřípustnosti navázání smluvní pokuty (kromě porušení smluvní povinnosti dlužníkem) též na odstoupení od smlouvy (popř. výpověď smlouvy) kteroukoli ze stran s poukazem na zákaz navázání smluvní pokuty na výkon práva,[3] která následně vyústila v obecný judikaturní závěr, že smluvní pokutu lze sjednat vždy pouze jako dále nepodmíněnou.[4] V nedávném rozsudku ze dne 30. října 2019, sp. zn. 23 Cdo 1192/2019, Nejvyšší soud uzavřel, že na výše uvedených závěrech dosavadní ustálené judikatury však nelze v poměrech nového soukromého práva setrvat, a tedy že **smluvní pokutu lze kromě porušení povinnosti dlužníkem nově navázat i na další předpoklady včetně podmínky odstoupení od smlouvy věřitelem.**

GLATZOVA & Co.

K dosavadní judikatuře k podmínění smluvní pokuty

K závěru o nemožnosti podmínění závazku o smluvní pokutě dospěl Nejvyšší soud na základě výkladu ustanovení § 544 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „s.o.z.“), tedy obecného ustanovení o smluvní pokutě použitelného pro právní úpravu účinnou do 31. prosince 2013 jak pro vztahy práva občanského, tak na základě § 1 odst. 2 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „obch.z.“), i pro vztahy obchodněprávní. Smluvní pokutu dle § 544 odst. 1 s.o.z. sjednávaly strany pro případ porušení smluvní povinnosti, přičemž účastníkovi, který tuto smluvní povinnost porušil, vznikl závazek pokutu zaplatit i v případě, kdy oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikla žádná škoda. Dle ustálené judikatury Nejvyššího soudu mělo ustanovení § 544 odst. 1 s.o.z. kogentní povahu a umožňovalo sjednání smluvní pokuty pouze a toliko pro případ **porušení smluvní povinnosti.**

Počáteční vývoj judikatury je možné hodnotit v zásadě pozitivně. Nejvyšší soud (a následně i Ústavní soud[5]) se ve svých rozhodnutích nejprve zabýval možností sankcionovat smluvní pokutou úkon dlužníka spočívající v odstoupení od smlouvy. V případě oprávněného odstoupení dlužníka ze smlouvy Nejvyšší soud dovodil, že věřiteli nemůže vzniknout právo domáhat se proti dlužníkovi smluvní pokuty.[6] Platným odstoupením od smlouvy totiž dlužník neporušil žádnou smluvní povinnost, ale pouze vykonal právo, které mu náleželo. Oprávněný výkon práva dlužníka přitom nemůže ani na základě smluvního ujednání představovat porušení smluvní povinnosti ve smyslu §

544 odst. 1 s.o.z. Takové ujednání o smluvní pokutě bylo shledáno absolutně neplatným.

Následně však Nejvyšší soud s odkazem na výše uvedená rozhodnutí a jejich odůvodnění poněkud svérázně dovedl stejný závěr o absolutní neplatnosti ujednání o smluvní pokutě i pro ty případy, kdy smluvní pokuta byla navázána nikoliv na odstoupení od smlouvy dlužníkem, ale věřitelem. V praxi se objevovala smluvní ujednání, kdy povinnost uhradit smluvní pokutu byla kumulativně navázána na dvě podmínky, a to na (i) porušení smluvní povinnosti dlužníkem, a tímto odůvodněné (ii) odstoupení od smlouvy věřitelem. Taková ujednání byla pro dlužníka tedy dokonce výhodnější (mírnější) oproti předpokladům vzniku povinnosti zaplacení smluvní pokuty dle § 455 s.o.z. Nárok věřitele na zaplacení smluvní pokuty byl podmíněn nejen porušením povinnosti dlužníkem, ale i tím, že věřitel v důsledku toho využije svého práva odstoupit od smlouvy. Jinak nemohl věřitel po dlužníkovi nic požadovat. Přesto byla taková ujednání shledána Nejvyšším soudem za absolutně neplatná.^[7] Nejvyšší soud bez dalšího převzal i pro tyto případy závěry předchozí judikatury o nepřipustnosti navázání smluvní pokuty na výkon práva, zde tedy na odstoupení věřitele od smlouvy.

Kumulativní navázání povinnosti zaplatit smluvní pokutu na porušení smluvní povinnosti dlužníkem a současně na následné odstoupení od smlouvy věřitelem (tj. výkon práva věřitele) dle odůvodnění Nejvyššího soudu bránilo tomu, aby bylo na smluvní pokutu pohlíženo tak, jak si zákon žádá – tj. jako na sankci za porušení povinnosti.^[8] Zejména tento argument však postrádal opodstatnění. Smluvní pokuta i v těchto případech byla podmíněna porušením smluvní povinnosti dlužníkem a představovala tak i zde sankci za takové porušení. Pouze došlo k jejímu spojení s další, smluvně ujednanou odkládací podmínkou spočívající v odstoupení věřitele od dlužníkem porušované smlouvy. To nijak nepopíralo charakter smluvní pokuty jako sankce za porušení smluvní povinnosti. Nejednalo se ani o sankci navázanou na výkon práva, neboť zde své právo vykonával věřitel, který byl oprávněným, nikoli povinným k úhradě smluvní pokuty.

V návaznosti na závěry své předchozí judikatury nakonec Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 10. ledna 2011, sp. zn. 23 Cdo 2575/2010, dospěl k obecnému závěru, že smluvní pokutu lze sjednat vždy toliko jako nepodmíněnou.^[9] Kumulaci více předpokladů, tj. porušení povinnosti dlužníkem a jiné skutečnosti (např. odstoupení od smlouvy včetně odstoupení věřitele pro porušení smluvní povinnosti dlužníkem,^[10] výpověď smlouvy,^[11] vymáhání pohledávky věřitelem,^[12] aj.), shledal Nejvyšší soud obecně nepřipustnou a taková ujednání o smluvní pokutě za absolutně neplatná.

Připustné podmínění smluvní pokuty v platném právu

V nedávném rozsudku ze dne 30. října 2019, sp. zn. 23 Cdo 1192/2019, Nejvyšší soud dovedl, že výše uvedené judikaturní závěry o nepřipustnosti podmínění smluvní pokuty nejsou nadále použitelné pro právní poměry nového práva, tedy pro výklad ujednání o smluvní pokutě podle občanského zákoníku č. [89/2012](#) Sb. (dále jen „o.z.“). V zde posuzovaném případě se žalobkyně domáhala po žalované mimo jiné zaplacení smluvní pokuty. Svůj nárok na její úhradu odvozovala od smluvního ujednání stran ze dne 7. února 2015, dle kterého (zjednodušeně řečeno) v případě, že žalobkyně od smlouvy oprávněně odstoupí z důvodů opakovaného porušení platebních povinností ze strany žalované, je žalobkyně oprávněna účtovat žalované smluvní pokutu. Jednalo se tedy o případ kumulace porušení smluvních povinností dlužníkem a odstoupení od smlouvy ze strany věřitele v jeho důsledku. Soud prvního stupně i odvolací soud shledal takové ujednání v návaznosti na ustálenou judikaturu k dosavadní právní úpravě bez dalšího absolutně neplatným, nově však s odkazem na ustanovení § 580 a § 588 o.z. Nejvyšší soud jejich rozhodnutí s poukazem na odlišnosti nového soukromého práva zrušil.

Nejvyšší soud uvedl, že v platném občanském zákoníku je oproti předchozí právní úpravě ještě více zdůrazňována principiální dispozitivita občanskoprávních norem (§ 1 odst. 2 o.z.) a akcentována priorita výkladu právních jednání *in favorem negotii*, tedy že na právní jednání je třeba spíše hledět

jako na platné než jako na neplatné (§ 574 o.z.). Na tomto základě Nejvyšší soud dovodil, že **ujednání stran, které vznik práva na smluvní pokutu váže kromě porušení právní povinnosti na další právní skutečnosti** (zde odstoupení od smlouvy věřitelem), není dle § 1 odst. 2 o.z. zakázáno a **je tedy přípustné**. Ujednání o podmíněné smluvní pokutě přitom nevybočuje z limitů § 2048 o.z., a to jak pojmově, tak ani svým účelem. Jedná se tak stále o ujednání o smluvní pokutě, třebaže podmíněné, nikoliv o jiné inominátní utvrzení.

Nejvyšší soud následně správně zdůraznil, že je třeba zásadně odlišit situaci, kdy má smluvní pokutu zaplatit dlužník, odstoupí-li tento dlužník od smlouvy, od situace, kdy právo na smluvní pokutu vznikne, poruší-li dlužník povinnost a současně věřitel odstoupí od smlouvy. V projednávaném případě se jednalo o druhou z uvedených variant, kdy dle Nejvyššího soudu smluvní pokutou nedochází k sankcionování výkonu práva, neboť není postihována strana, která odstupuje od smlouvy. K tomu Nejvyšší soud uzavřel, že **zákon nezakazuje, aby strany vznik práva na zaplacení smluvní pokuty kromě porušení povinnosti dlužníkem vázaly i na odstoupení od smlouvy věřitelem**, příp. aby vznik práva na smluvní pokutu vázaly jen na porušení povinnosti dlužníkem a na odstoupení od smlouvy věřitelem vázaly jen její splatnost.

Závěrem

Na základě kogentní povahy ustanovení § 455 s.o.z. Nejvyšší soud postupně ve své judikatuře dovodil obecnou nepřipustnost navázání smluvní pokuty mimo porušení smluvní povinnosti na další podmínky. Smluvní ujednání, která podmiňovala právo na zaplacení smluvní pokuty další právní skutečností (odstoupením od smlouvy věřitele či dlužníka, výpovědí smlouvy, aj.), byla stižena absolutní neplatností. Tyto judikатурní závěry byly opakovaně kritizovány jak z hlediska teoretického, tak z hlediska jejich nepříznivých důsledků pro praxi a právní jistotu. Přestože Nejvyšší soud nyní i nadále prosazuje dosavadní judikaturu při výkladu smluvních ujednání v režimu dosavadního práva účinného do 31. prosince 2013, z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2019, sp. zn. 23 Cdo 1192/2019, vyplývá, že závěry dosavadní judikatury o absolutní neplatnosti ujednání o dále podmíněné smluvní pokutě se v platném právu neprosadí. Nejvyšší soud zde výslovně připustil kumulativní navázání smluvní pokuty dle § 2048 o.z. na další právní skutečnosti včetně odstoupení věřitele od smlouvy a takovému ujednání přiznal přípustný charakter smluvní pokuty (nikoliv inominátního utvrzení). Tento posun lze z hlediska právní praxe i teorie jedině uvítat.

JUDr. Michaela Bastlová

[GLATZOVA & Co., s.r.o.](#)

Betlémský palác,
Husova 5
110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 401 440
Fax: +420 224 248 701
e-mail: office@glatzova.com

[1] K tomuto účelu institutu smluvní pokuty viz z mnohých např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. ledna 2002, sp. zn. 33 Odo 771/2001 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2017, sp. zn. 33 Cdo 3428/2016.

[2] Např. HORÁK, Pavel. Smluvní pokuta v nové úpravě soukromého práva. *Právní rozhledy*, 2015, č. 19, s. 653; BARABÁŠ, Ivan. Smluvní pokuta v kontextu podnikových transakcí. Všehrd, k dispozici >>> [zde](#); ČECH, Petr. Judikatura ke smluvní pokutě. Všehrd, k dispozici >>> [zde](#).

[3] Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2014, sp. zn. 32 Odo 1113/2003, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. dubna 2014, sp. zn. 33 Cdo 2493/2013, či ještě z nedávné doby rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. června 2019, sp. zn. 32 Cdo 636/2019, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. července 2017, sp. zn. 26 Cdo 4960/2016.

[4] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. ledna 2011, sp. zn. 23 Cdo 2575/2010.

[5] Nález Ústavního soudu ze dne 11. října 1999, sp. zn. IV. ÚS 276/99.

[6] Zejm. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. března 1998, sp. zn. 3 Cdon 1398/96. Shodně ČECH, Petr. K určitosti dohody o smluvní pokutě. *Právní rádce*, 2008, č. 3, s. 15.

[7] Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2004, sp. zn. 33 Odo 111/2004 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2004, sp. zn. 32 Odo 1113/2003.

[8] Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. března 2015, sp. zn. 28 Cdo 3251/2014.

[9] V odůvodnění rozhodnutí Nejvyšší soud doslova říká, že: „*Smluvní pokutu, kterou je nutno ve smyslu § 544 odst. 1 obč. zák. vázat vždy na případ porušení smluvní povinnosti, lze sjednat vždy jako nepodmíněnou*“. Závěr o nepřipustnosti podmínění smluvní pokuty v poměrech právní úpravy účinné do 31. prosince 2013 Nejvyšší soud podpořil ještě v letošním rozsudku ze dne 19. června 2019, sp. zn. 32 Cdo 636/2019.

[10] Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2011, sp. zn. 33 Cdo 1216/2010.

[11] V rozsudku ze dne 7. června 2017, sp. zn. 23 Cdo 3893/2015, Nejvyšší soud shledal v souladu s ustálenou judikaturou závěr odvolacího soudu o absolutní neplatnosti ujednání smluvní pokuty pro případ porušení smluvní povinnosti jedné ze stran takovým způsobem, který vyústí ve výpověď smlouvy druhou smluvní stranou (...).

[12] V rozsudku ze dne 19. června 2019, sp. zn. 32 Cdo 636/2019, Nejvyšší soud shledal absolutně neplatným ujednání o smluvní pokutě následujícího znění: „*Pro případ, že prodávající bude nucen vymáhat zaplacení kupní ceny prostřednictvím třetí osoby (např. na základě mandátní smlouvy) je kupující povinen zaplatit prodávajícímu smluvní pokutu ve výši 20 % z dlužné částky jako paušalizovanou náhradu nákladů na vymáhání pohledávky. Tím není dotčeno právo na úhradu nákladů řízení před soudem v rozsahu přiznaném soudním rozhodnutím*“.

Další články:

- [AML - od zákona č. 253/2008 Sb. k AMLR: co konkrétně musí česká povinná osoba změnit do roku 2027](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 37.: Povinná forma jednání ve smlouvách](#)
- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [AML a diskriminace v realitní praxi: chyby, které mohou vyjít draho](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Nová pravidla ICC pro rozhodčí řízení: Přehled klíčových změn účinných od 1. června 2026](#)